

تاریخچه ی آشنایی مردم روسیه با فرهنگ و ادبیات ایران

رایزنی فرهنگی سفارت ج.ایران در فدراسیون روسیه

طبق اطلاعاتی که در دست داریم پیدایش علاقه ی مردم روسیه به فرهنگ ایران به قرن ۱۵ میلادی بر می گردد، زمانی که آفاناسی نیکیتین جهانگرد معروف روسیه به ایران سفر کرده و گزارشی از سفر خود نوشته است. اما یادگیری زبان فارسی در روسیه در اوایل قرن ۱۸ میلادی شروع شد. پترکبیر پادشاه روسیه آن زمان در سال ۱۷۱۶ پنج نفر از دانشجویان مدارس مسکو را انتخاب کرده و به ایران فرستاده است تا زبان فارسی را یاد بگیرند و بتوانند به عنوان مترجم در دربارش خدمت کنند. این امر برای روسیه اهمیت بسیاری داشته است چراکه پترکبیر با حسین اول شاه ایران مکاتبه داشته و احتیاج به مترجم خوبی پیدا کرده بوده است. در زمان پترکبیر به عنوان فرهنگ زبان فارسی در روسیه از فرهنگ « مجمع الفرس » استفاده می کرده اند. از سال ۱۷۳۲ تدریس زبان فارسی در وزارت امور خارجه ی روسیه به طور جدی آغاز شد.

در نیمه ی دوم قرن ۱۸ میلادی علاقه مردم روسیه به زبان های شرقی از آن جمله به زبان فارسی بسیار افزایش پیدا کرده است. در آن زمان آثار بی نظیر ادبیات فارسی مانند « شاهنامه ی فردوسی و اشعار حافظ ، همچنین او ستا - کتاب مقدس ایران باستان - توسط ایران شناسان فرنگی مورد مطالعه و ترجمه قرار گرفته و روشنفکران روسیه امکان یافتند با آثار بزرگ ادبیات ایران آشنا شوند و به همین دلیل احتیاج به فرهنگ فارسی به روسی بوجود آمد.

در سال ۱۷۸۶ در سنت پترزبورگ اولین فرهنگ فارسی به روسی که دارای ۶۲۵ کلمه بود در کتابی

مربوط به سفر آقای یفرمف به بخارا ، خیوه ، ایران و هند منتشر شد. یک سال پس از آن، یک فرهنگ بزرگ

در روسیه چاپ شد که در آن ۲۸۵ کلمه ی زبان روسی به ۵۱ زبان اروپایی و به ۱۴۹ زبان آسیایی از آن جمله به فارسی ، پهلوی و افغانی ترجمه شده بود.

در او اخر قرن ۱۸ میلادی او لین دانشگاه های روسیه تاسیس شده و از سال ۱۸۰۴ و ۱۸۰۵ در دانشگاه های مسکو ، قازان و خارکف و پس از چند سال یعنی در سال ۱۸۱۶ در دانشگاه سن پترزبورگ تدریس زبان فارسی برای روسی زبانان آغاز شد. او لین استادان زبان فارسی در سن پترزبورگ ، آقای شارموا زبان شناس فرانسوی و آقای توپچی باشی که (ایرانی متولد شده در قفقاز) بودند. در سال ۱۸۲۶ آقای بولدیف که استاد زبان های شرقی در دانشگاه مسکو بوده مجموعه ی متون فارسی برای دانشجویان روسی زبان را تهیه کرد که شامل غزلیات ، قصاید ، داستان های کوتاه و قطعات متون منثور قدیمی فارسی، همچنین یک فرهنگ نسبتاً بزرگ (۳۵۰۰ کلمه) فارسی به روسی و یک شرح کوتاه دستور زبان فارسی می شد. از همین کتاب روسیه تا او اخر قرن ۱۹ به عنوان کتاب درسی اصلی استفاده می شد. در سال ۱۹۳۵ آقای پتروف شرق شناس معروف روسیه که در دانشگاه سن پترزبورگ تحصیل کرده بود یک غزل حافظ را از فارسی به زبان روسی ترجمه نموده و در یکی از مجلات روسیه انتشار داد. این اولین ترجمه ی غزل فارسی به زبان روسی و آغاز آشنایی نزدیک مردم روسیه با نظم کلاسیک فارسی بوده است. شعرای بزرگ روسیه تعداد زیادی از اشعار فارسی را که به زبان های مختلف اروپایی ترجمه شده بود از این زبان ها به زبان روسی برگردانیده اند و همچنین برای اشعار خودشان از شعر حافظ ، سعدی ، سنائی و دیگر شعرای بزرگ ایران الهام گرفته اند.

الکساندر پوشکین بزرگ ترین شاعر روسیه در سال ۱۸۲۹ ضمن سفر خود به قفقاز با فاضل خان شاعر

ایرانی که به سن پترزبورگ می رفت آشنا شده و برای او شعری سروده که در آن گفته است که تو به

سرزمین شمالی ما آمده ای . در اینجا بهار به ندرت فرا می رسد اما اسم حافظ و سعدی خوب شناخته شده

است. یکی از اشعار پوشکین به حافظ تقدیم شده و در اشعار دیگرش ابیاتی از گلستان سعدی را به کار برده است. در نیمه ی دوم قرن ۱۹ در دانشگاه های روسیه که نام آنها را بردیم تدریس زبان فارسی توسعه پیدا کرد. زبان فارسی باستان زبان او ستایی فارسی میانه (پهلوی) فارسی کلاسیک و ادبیات کلاسیک ایران از جمله آثار فردوسی ، سعدی ، حافظ و غیره مورد مطالعه قرار می گرفته اند.

در سال ۱۸۶۹ آقای میرزا ثانی گشتاسپ که از سال ۱۸۶۱ تا سال ۱۸۷۷ زبان فارسی را در دانشگاه سن پترزبورگ تدریس کرده یک فرهنگ فارسی، روسی فرانسوی زیر عنوان « فرهنگ مفید » با ۴ هزار کلمه نوشت. پس از چند سال یعنی در سال ۱۸۵۳ آقای برزین کتاب دستور زبان فارسی را در شهر قازان به چاپ رساند. از همان زمان یعنی از او اسط قرن ۱۹ پژوهش ها در بخش های گوناگون زبان شناسی ، ادبیات و هنرشناسی ایرانی در روسیه گسترش بی سابقه ای پیدا می کند. مطالعه علمی و ترجمه ی شاهنامه ی فردوسی آغاز می شود. در سال ۱۸۴۹ آقای ژوکفسکی قسمتی از شاهنامه ی فردوسی یعنی داستان رستم و سهراب را از روی ترجمه ی آلمانی آن که توسط آقای روکرت ایران شناس معروف آلمانی انجام شده بور به زبان روسی ترجمه کرد. استاد نازادیانتس در کتاب تاریخ ادبیات فارسی که در سال ۱۸۵۱ منتشر شده فصلی به شاهنامه ی فردوسی و اهمیت آن هم در ادبیات ایران هم برای ادبیات جهانی اختصاص داد. همچنین آقای زینویف در سال ۱۸۵۵ کتابی در شعر حماسی ایران نوشته که در آن به مطالعه ی شاهنامه فردوسی هم پرداخته است.

او لین ترجمه ی شاهنامه ی فردوسی از روی متن اصلی را آقای کریمسکی در سال های ۱۸۹۶-۱۸۹۵ انجام داده ولی چون زبان مادری اش او کراینی بوده شاهنامه را نه به زبان روسی بلکه به زبان او کرائینی ترجمه کرده است. و در سال ۱۹۰۵ آقای سوکولف قسمتی از شاهنامه را به زبان روسی برگردانید.

علاوه به استادان و پژوهشگران مذکور، دانشمندان بزرگ دیگری نیز در او آخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۳۰ در روسیه می زیسته اند که سهم ارزنده ای در پیشرفت علم ایران شناسی در روسیه ادا کرده اند. آقای زالمان با همکاری آقای ژوکفسکی در سال ۱۸۸۹ کتاب دستور زبان فارسی همراه با شرح عروض ، برگزیده ی اشعار فارسی نوشت و همچنین تحقیقات زیادی در مورد اشعار فارسی انجام داد از جمله تحقیقات رباعیات خاقانی که در سال ۱۸۷۵ به چاپ رسید. آقای کورش علاوه بر ادبیات فارسی در زمینه خصوصیت صرف و نحو زبان فارسی کار می کرده و در سال ۱۸۷۷ کتابی در مورد ویژگی های نحو فارسی و وجوه تشابه و تفاوت نحو فارسی و روسی نوشت.

آقایان بارتولد و روزنبرگ در زمینه ی ادبیات فارسی تحقیقات زیادی انجام داده اند در سال ۱۹۰۱ شرح دستور زبان فارسی و در سال ۱۹۱۴ فرهنگ فارسی به روسی تالیف آقای میرزا جعفر به چاپ رسیده است. در قرن ۲۰ و به خصوص پس از انقلاب اکتبر سال ۱۹۱۷ ، زبان و ادبیات فارسی به طور مرتب تدریس می شود و مورد تحقیقات قرار می گیرد. در دانشکده ی خاورشناسی دانشگاه لنینگراد (سن پترزبورگ فعلی) پس از انقلاب اکتبر، کرسی زبان و ادبیات فارسی ایجاد می شود که استادان آن زبان فارسی ، تاریخ زبان فارسی ، زبان های باستانی ایرانی و ادبیات ایران را تدریس می کنند.

مراکز اصلی ایران شناسی در مسکو انستیتوی خاورشناسی و انستیتوی زبان شناسی وابسته به آکادمی علوم اتحاد شوروی بوده اند. بعداً در دانشگاه های دیگر هم کرسی های ایران شناسی یا زبان و ادبیات فارسی هم تشکیل شد و مراکز جدید آموزش زبان و ادبیات فارسی ایجاد شد از آن جمله کرسی زبان و ادبیات فارسی در انستیتوی کشورهای آسیا و آفریقا ، کرسی زبان های آریایی (هند و ایرانی در دانشگاه روابط بین المللی و امثال آن).

